

Ett graffält från äldre järnåldern vid Alvastra i Östergötland, undersökt sommaren 1900.

Lektorn i Sundsvall dr Gottfrid Adlerz sände den 5 juli 1900 från Alvastra, där han vistades som sommargäst, följande meddelande till k. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademien.

»Jag har i dag fått se något här, som jag anser mig böra bringa till Akademiens kännedom. I ett större grustag helt nära Alvastra järnvägsstation¹ såg jag här och där strödda människoben, bland annat en väl bibehållen hufvudskål, fast utan käkar, med ena hjässbenet genomborradt af ett rundt hål af en 50-örings storlek, med genom läkning afrundade kanter (= nr 1 nedan). På ett ställe, där tvänne par underben befunnos hafva rasat ner från grustagets kant, uppdagade jag snart det öfriga af skelettet, som låg i en med mörk jord fylld insänkning en meter under jordytan vid grustagets kant. Det framgräfdes tämligen väl bibehållet (= nr 4 nedan). Inga saker funnos där bredvid. Vid närmare undersökning uppdagades flere sådana med mörk mylla fyllda insänkningar, blottlagda genom grusets nedrasande, och i dem sågos också skelett i samma läge som det förstnämnda: hufvudet i norr, fötterna i söder. Dessa har jag emellertid lemnat kvar orubade, sedan jag blott konstaterat kroppens riktning.»

»På ett ställe anträffades bland nedrasade ben skärfvor af en mindre lerkruka af tjockt groft gods, rödgrått på ytter- sidan, men svartbrändt på insidan (= nr 24 nedan)» — —

¹ Grustaget är beläget i en stor gruskulle omedelbart V om stationen. Kullens största höjd öfver banans nivå är nu ca 6 meter. På norra sidan skiljes den genom en sänka från Ombergs sluttningar.

»Vid grustagets ena kant sågs en större, skålförmig insänkning, hvars innehåll genom ras nu kunde ses i genomskärning. Denna insänkning hade öfverst, till jämnhöjd med jordytan, varit fylld med stora stenar, som nu till största delen rasat ner. Därunder fanns ett ganska mäktigt lager af grusblandad lera, ur hvilket en mängd ben, bland annat en hästkäk med väl bibehållna tänder, stucko fram. Under allt detta slutligen sågs här och där på tvären afskuret trävirke, ej koladt, sticka ut.» — —

»Jag gick nu till stationsinspektoren och erfor af honom, att under de tre år han varit anställd årligen 15—20 människoskelett utgräfts, alla liggande i riktningen norr—söder. Inga saker ha anträffats. Då järnvägen byggdes för omkr. 10 år sedan, genomgräfdes denna grusås, hvarvid en mycket stor mängd skelett skulle ha anträffats. Såvidt han visste, hade ingen anmälan om förhållandet gjorts till Akademien.»

»Den grusås, i hvilken grustaget är gräfdt, är på ytan odlad, och inga upphöjningar utmärka, åtminstone numera, grafvarne. En rest sten står på åkern, ej långt från grustaget. Graffältet tycks vara stort och grafvarna belägna nära hvarandra, men om sköfvingen får ohejdadt fortgå såsom hittills, torde ingenting därifrån kunna räddas.»

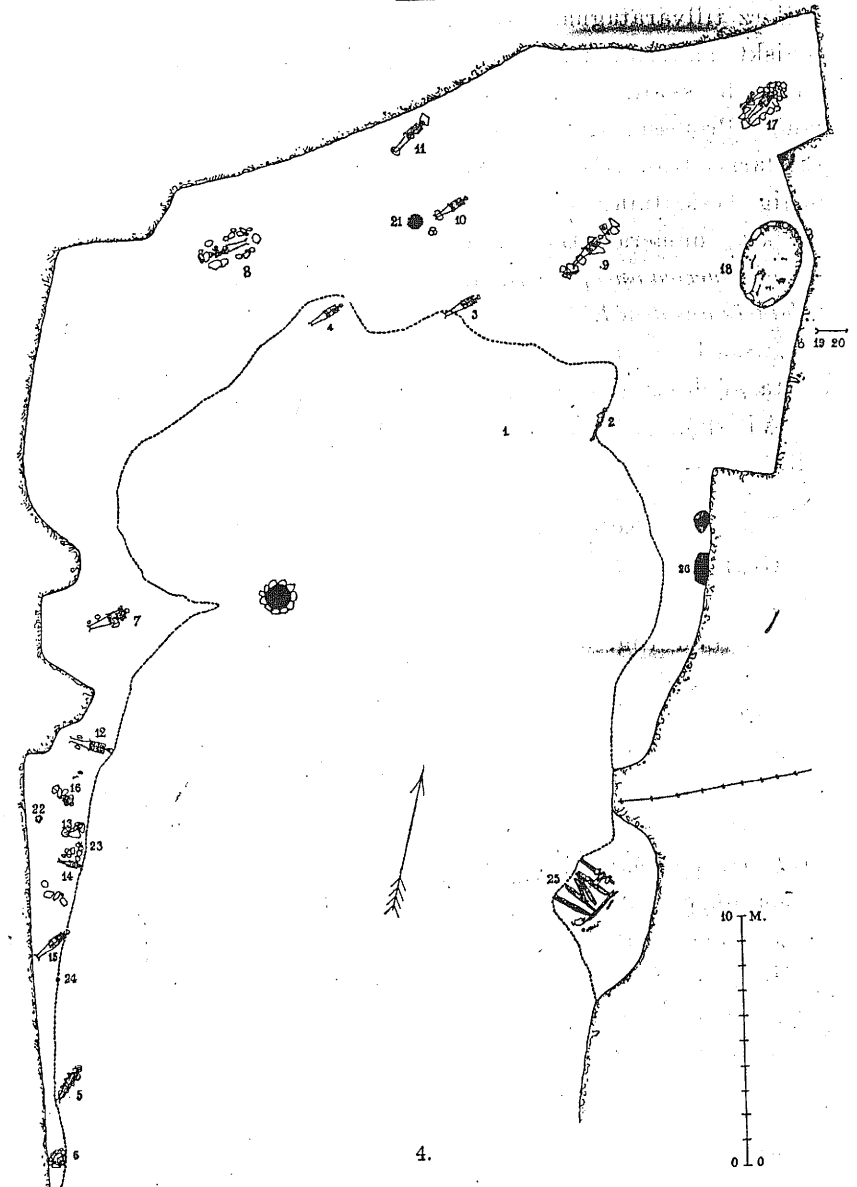
Med anledning af denna anmälan erhöi jag af Riksantikvarien uppdrag att nedresa till Alvastra för att företaga närmare undersökningar, hvilka fortgingo under tre veckor. Lektor Adlerz deltog i dessa undersökningar så mycket som hans tid medgaf.

Vi försökte oss först på det ställe, där hästben och trärester stucko ut i grusväggen, i det vi väntade oss att här möjligen påträffa en graf från yngre järnåldern med tråkammare och hästar, af det slag som anträffats t. ex. på Björkö. Detta hopp slog dock fel. Vi blottade visserligen rester af ett slags tråkammare, liggande på 1,25—2,20 meters djup under jordytan (jfr planen nr 25), men af människoben kunde inga spår upptäckas. Däremot fanns på kammarens botten en del

kotor och bäckendelar troligen af *räf* och i fyllningen en stor mängd *hästben* af minst 3 individer. Dr Emil Ekhoff uttalar den mycket sannolika förmodan, att här varit anlagd en s. k. »varggrop», hvarest delar af döda hästar fått tjäna som lockbete; den härrör tydligen från relativt modern tid.

Vi vände oss därefter till en undersökning af de *skelettgrafvar*, hvaraf spår syntes på flere ställen i grustagets kanter (nr 2, 3, 5, 6 å planen). Dessa erbjödo så pass mycket af intresse, att de uppmuntrade till efterforskande af flere dylika längre inåt kullen. Undersökningen utfördes då sålunda, att det öfversta gruslagret bortschaktades till minst $\frac{1}{2}$ meters djup. Som gruset af naturen var tydligt skiktadt i gröfre och finare lager, var det lätt att iakttaga, hvar dessa skikt förr blifvit rubbade genom gräfning; på sådana ställen var gruset också i allmänhet blandadt med mörkare mylla. Så snart ett sådant ställe påträffats, gräfdes djupare; och vanligen upptäcktes då på ungefär 1 meters djup ett skelett. På detta vis anträffades skelettgrafvarne 7—18 samt dessutom några grundare liggande *brandgrafvar* (21—23) och några *kolbäddar* (gamla eldstäder). Slutligen gräfdes rundt omkring den i lektor Adlerz' bref omnämnda *resta stenen*, som står ute i åkern i den riktning, hvaråt den å planen med 19, 20 betecknade pilen pekar, 16 meter från pilens bakre ända. Vid denna sten träffades en rubbad skelettgraf (19) och en brandgraf (20).

Af de sålunda undersökta grafvarne erbjödo skelettgrafvarne det ojämförligt största intresset. De voro visserligen ganska fattiga på fornsaker; dock hittades tillräckligt af sådana saker för att med full säkerhet datera grafvarne till de första århundradena af vår tideräkning, den äldre järnålderns s. k. romerska afdelning. Som grafvar från denna tid hittills mycket sällan blifvit funna på Sveriges fastland, kan det arkeologiska utbytet af undersökningen, trots fornsakernas relativa fåtalighet, betraktas som mycket värdefullt, och i ännu högre grad gäller detta om det antropologiska utbytet. De funna skeletten voro nämligen i allmänhet synnerligen väl bibehållna,

särskildt åtskilliga skallar;¹ och bland dessa voro ej mindre än två *trepanerade* på samma sätt som den förut af lektor

¹ Tyvärr blefvo på vestra sidan af grustaget flere eljes väl bevarade skallar krossade vid gräfningen. Skallen var nämligen på denna sida den del

Adlerz tillvaratagna. Hittills hade man ytterst litet antropologiskt material från den äldre järnåldern i Sverige och trepanerade skallar voro förut helt och hållet okända för vårt land. Professor Retzius har därför egnat de 10 bäst bevarade skullarne från Alvastra, däribland de tre trepanerade, en utförlig beskrifning i ett bihang till den förut nästan färdigtryckta, numera utkomna tyska upplagan af hans stora verk *Crania suecica antiqua*. Bihangets titel: *Ein neuer Fund von Schädeln aus dem Eisenzeitalter in Östergötland. Trepanirte Schädel*. Skullarne äro här beskrifna under nr 92—101, och de 8 första af dessa äro afbildade på planscherna XCIII—C.¹

Vi skola nu lämna en detaljerad beskrifning på de särskilda grafvarne (jfr planen fig. 4).

A) Skelettgrafvar.

Graf 1. Anträffad af arbetare vid senaste grusschaktning; den ungefärliga platsen är utmärkt på planen. Den trepanerade skallen (fig. 5 a och b) hade väckt hittarnes uppmärksamhet och därför lagts å sida; den tillvaratogs af lektor Adlerz. Den är beskrifven hos Retzius under nr 93 och anses af honom snarast härröra från en *man*. — Eljes intet tillvarataget.

Graf 2. *Skelett* i N—S;² bröstkorgen ca 90 cm under ytan. Inga stenar. Låg på *högra sidan* med åtminstone ena handen uppe vid halsen. Skallen krossad; tänderna mycket nötta. Inga fornsaker.

Graf 3. *Skelett* i NO—SV; pannan 1 m, knäna 1,20 m djupt. Inga stenar. På rygg med armarne längs sidorna. Längd från hjässan till knäna (underbenen voro förut nedrasade) ca 120 cm. Skallen *trepanerad* (fig. 6 a och b) = Retzius af skelettet, som i regeln först påträffades, och grafvarne voro här i allmänhet ej skyddade af stenar, hvarjämte grusets lagring var mindre tydlig än annanstädes. Därför varskodde intet om graf, förrän spaden klöf en skalle.

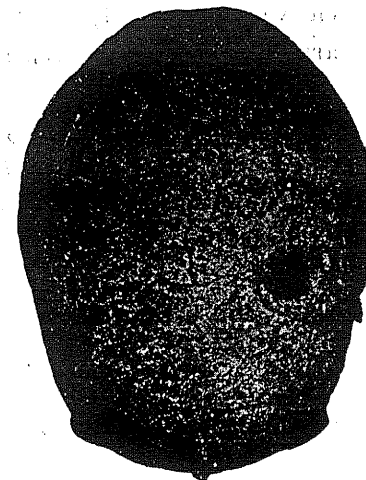
¹ Jfr ock prof. Retzius uppsats *Om trepanation af hufvudskälen såsom folksed i forna och nyare tider*, i *Ymer* 1901.

² Vid dessa uppgifter betecknar det först angifna väderstrecket öfverallt grafvens *hufvudända*.

zius nr 94), »snarast af *qvinna*. Venstra armbågsbenet med illa läkt brott. Inga fornsaker.

5 a.

5 b.

6 a.

6 b.

Graf 4. Se lektor Adlerz' bref ofvan. Skallen = Retzius nr 100, »troligen af äldre *qvinna*». Inga fornsaker.

Graf 5. *Skelett* i NNO—SSV; skallen ca 90 cm djupt. Närmast öfver skelettet, till 60 cm under ytan, utgjordes fyll-

ningen af svartbränd jord med skörbrända småstenar (se härom vidare nedan); därofvan var ett lager större stenar, af hvilka en var skörbränd; öfverst mylla. Skelettet på rygg, högra armen längs sidan, venstra handen på bäckenet. Längd 140 cm; ung individ, benen späda. Skallen sönderklämd, hade länge varit synlig i grusväggen. — Tätt intill högra öfverarmen låg en *hartstätning till träask* som fig. 15; yttre diameter 13—14 cm, sidoremsan ca 7 cm lång.

Graf 6. Öfre delen af ett *skelett*; resten försvunnen genom ras. Riktning: VSV—ONO. Djup: skallen 140, venstra handleden 150 cm. Öfver skelettet *röse* af flerdubbla lager rätt stora stenar, räckande från 140 till 35 cm:s djup under jordytan, blandadt med svartbränd jord och en och annan skörbränd småsten. Skelettet på rygg, armarne längs sidorna, ansiktet väntat åt höger. Skallen = Retzius nr 97, förträffligt bibehållen, med friska, något nötta tänder, »sannolikt af en fullvuxen man». Skelettets axelbredd 42 cm. Inga fornsaker.

Graf 7.

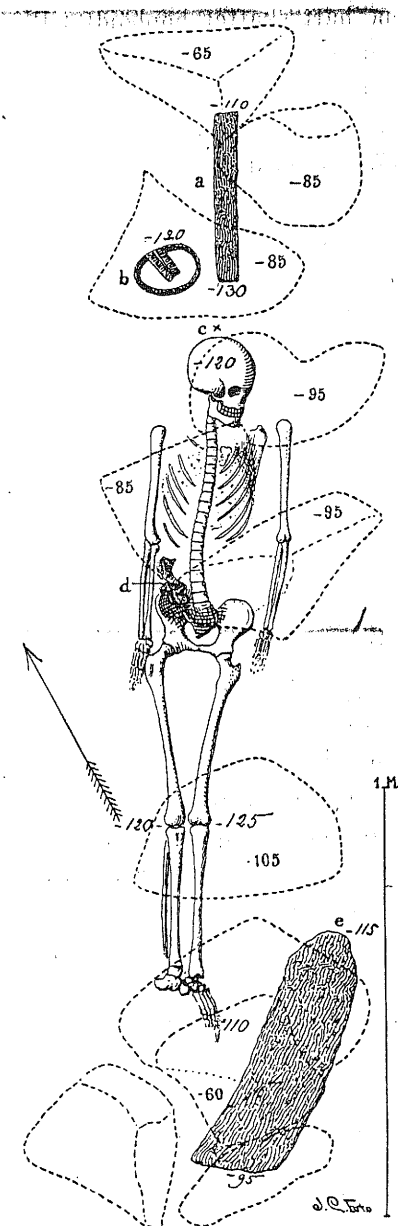
a) Fullvuxet *skelett* i ONO—VSV. Djup: hufvudet 115, fötterna 110, högra lårbenshalsen 130 cm. Intill skelettets sidor några stenar (till höger 3, till venster 1), men inga stenar öfver detsamma. Det låg på rygg med ansiktet väntat åt höger; högra armen längs sidan, venstra handen på bäckenet. Längd ca 165, axelbredd ca 30 cm. Skallen skadad; äldre individ med fallande tänder. — Midtöfver venstra öfverarmen en *hartstätning till träask* som fig. 15 (en bit afbildad fig. 17); diameter ca 14 cm, sidoremsan ca 8,5 cm lång. — *Kolsmulor* på venstra skenbenshufvudet samt på ett par ställen under skelettet.

b) Delar af *barnskelett* (kalott och refben) lågo spridda i fyllningen midtöfver föregående, ca 40 cm under ytan (äldre graf).

Graf 8. *Skelett* i SV—NO; skallen 120, midjan 135, fötterna 130 cm djupt. Det omgafs af en pryddlig *stenram* lik som i graf 17 (fig. 9), men inga stenar lågo ofvanpå det. Stenarnes spetsar 95—105 cm under ytan. Skelettet mycket multadt, på rygg, ansiktet åt venster, armarne längs sidorna.

Längd ca 165, axelbredd ca 34 cm. Skallen = Retzius nr 99, »troligen af vuxen man»; tänderna ytterst nötta. — På venstra öfverarmen en stor *hartstätning till träask* som fig. 15, förböjd; diametern torde varit ca 20 cm, sidoremsans längd ca 12 cm. — Midt på midjan ett litet förrostadt *järnfragment*, möjligen af en *sölja*.

Graf 9. (Se planen fig. 7) *Skelett* i NNO—SSV, 110—125 cm djupt. Öfver detsamma en 2,8 m lång rad af stora klumpstenar, hvilkas spetsar befunno sig 60—105 cm under ytan. Skelettets längd 152 cm, axelbredd 32 cm; ung individ, med delvis lösa epifyser, frambrytande visdomständer. Högra lårbenet onaturligt smalt. Skallen = Retzius nr 101, »troligen kvinna». — Vid högra höften två *järnföremål* (d på planen) liknande fig. 13. Båda mycket förrostade. Det ena, med rest af träskaff, har varit rätt mycket större än citerade figur; afståndet mellan eggens ändrar har varit minst 11 cm. Det andra, där samma mått utgjort omkring 9 cm, synes

ha haft skaftet hopböjdt till en större ögla, som dock nu utgör en enda rostklump. På denna urskiljes något, som möjligen kan vara af rost genompyrda rester af en grof väfnad. Invid dessa järnföremål hittades också en 3,7 cm lång bit af en grof järnnål med öga, hvare en liten bit af en järnten synes sitta in i stucken. — Strax ofvan hufvudet (vid c på planen) låg en itubrutten 7,2 cm lång järnten, möjligen en prygl (jfr graf 15), och under venstra tinningen en mindre järnten med trärester omkring. — Ett litet stycke N om hufvudet fanns en hartstätning till träask (b på planen, fig. 15 nedan) af 13—14 cm:s diameter; sidoremsans längd ca 8 cm. Intill den låg i fortsättning af skelettet en ca 40 cm lång, 7 cm bred, 0,8 cm tjock hartsremsa (a) och vid fötterna en dylik, men ännu större hartskaka (e), ca 60 cm lång, 20 cm bred, 1 cm tjock (de äro på planen tecknade något för regelbundna). Båda kakorna vände den slätaste sidan, som visar ganska tydliga träaftryck, nedåt.

Graf 10. Skelett i NO—SV, 100—110 cm djupt. En större flat sten låg tätt öfver underbenen. På rygg, ansiktet åt venster, armarne längs sidorna. Längd ca 165, axelbredd 32 cm. Skallen = Retzius nr 98, »äldre qvinna». Venstra lårbenet med illa läkt brott. — Några små kolsmulor här och där.

Under ett litet röse af tre stenar på samma djup som skelettet en knapp meter rätt S från dess fötter (se planen) lågo några smärre obrända djurben.

Graf 11. Skelett i NNO—SSV, 100—115 cm djupt. En sten tätt öfver hufvudet, en öfver fötterna. Skelettet på rygg, högra armen längs sidan, venstra underarmen öfver underlifvet. Längd ca 170 cm, axelbredd ca 33 cm. Skallen = Retzius nr 96, »man eller kraftig qvinna». — Vid och under venstra lårbenet några smärre hartsbitar.

Graf 12. Skelett i Ö—V, ca 85 cm djupt. En sten på hvar sida om skelettet invid knäna, den ena skörbränd på en sida. Fyllning af bränd jord (se vidare nedan). Skelettet på rygg, armarne längs sidorna; längd från skuldrorna till hälarne ca 160 cm, axelbredd 38 cm. Skallen krossad, men

• nu hopsatt; = Retzius nr 95, »fullvuxen man». — Inga fornsaker.

Graf 13. Barnskelett i NO—SV, ca 1 m djupt. En sten tätt öfver underbenen; två öfver den öfriga kroppen, men högre upp i fyllningen (spetsarne ca 40 cm djupt). Skelettet på rygg, längd ca 80 cm; ansiktet åt höger, skallen krossad. Inga fornsaker.

Graf 14. Barnskelett i Ö—V, 110—120 cm djupt. Inga stenar. Skelettet på rygg, skallen krossad, ansiktet åt höger, armarne längs sidorna. Längd 85, axelbredd 20, höftbredd 16 cm. — Tätt till venster om hufvudet en hartstätning till träask som fig. 15 (endast hälften räddades); diam. ca 15 cm.

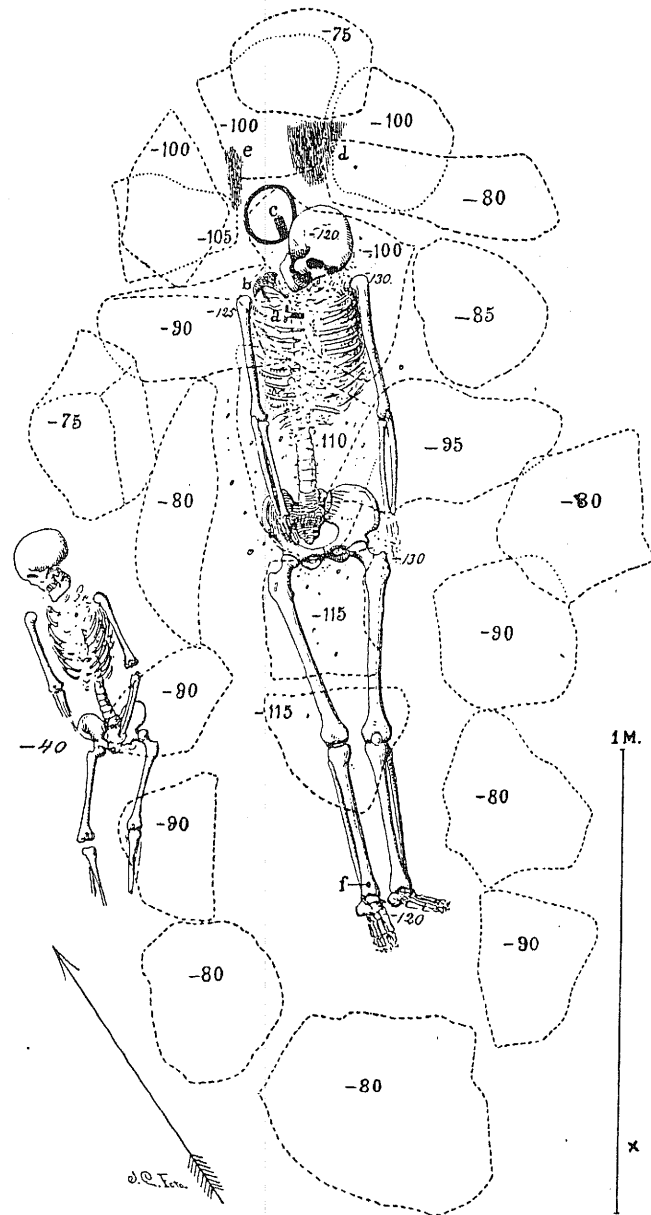
Graf 15. Skelett i NNO—SSV, 100—110 cm djupt. Inga större stenar; fyllning af bränd jord med skörbrända småstenar ända ned på skelettet, som låg i ett lager af fin sand, hvarigenom det kunde med ovanlig lätthet blottas utan rubbning. Det låg på rygg med armarne längs sidorna, händerna lätt knutna, fötterna uppåt längs grafväggen, ansiktet vändt halft åt venster (skallen krossad). Längd 167, axelbredd 38, höftbredd 32 cm. — En liten bronsspiral (pärla?) af flat ten i 4 tätt lagda hvarf, 1,1 cm lång, låg midt under högra öfverarmen, som däraf fått en stor ärgfläck. Vid venstra armen lågo (se fig. 8) en krumknif af järn med tämligen bevaradt träskaft (fig. 14), en järnpryl med spår af träskaft (8,3 cm lång) samt en liten järnnål (4,5 cm lång).

Graf 16. Barnskelett i OSO—VNV, ca 1 m djupt. Tre stenar tätt öfver. På rygg, men knäna något uppdragna åt höger och ansiktet vändt åt höger (skallen krossad). Längd 90—100 cm. — Inga fornsaker.

Graf 17. (Se fig. 9 och 10.)

a) Skelett i NNO—SSV, 120—130 cm djupt. Täckt af en stenrad och omgifvet af en stenram. På rygg, dock med högra sidan något högre; armarne raka. Längd ej fullt 160 cm, axel-

9.

bredd något öfver 30 cm. Skallen *trepanerad* (fig. 11 a och b) = Retzius nr 92, »troligen medelålders *qvinna*». — På de öfversta bröstkotorna en *bronsfibula* (a å planen, fig. 12 nedan), på högra axeln en *krumknif* af järn (b, fig. 13) och en liten *järnten*. Invid skallen, i nivå med dess undersida, en *hartstätning till träask* (c) som fig. 15 af 13—14 cm:s diam., mera anfrätt än de förut beskrifna. Nära denna, men 10—15 cm högre, lågo plant utbredda rester af *ekkol* (d, e); en dylik kol-smula fanns på högra vristen (f).

b) *Barnskelett* högre upp, ca 40 cm under ytan, öfver stenramens vestra sida. Läge och längd ungefär som nr 16. Skallen krossad.

c) Något utanför stenramens sydända hittades en *trindyxa* af *grönsten*, 12 cm lång (x på planen; fyndplatsen dock ej alldeles säker).

Af helt annan anordning än de hittills beskrifna skelettgrafvarne var

Graf 18. En betydligt vidare och djupare grafrop var här *fyllt af stora stenar* ifrån botten ända upp

till 10—20 cm under åkerns yta. Detta röse bildade öfverst en oval plan af 3,5 m:s längd i N—S och 2,5 m:s bredd. I botten, på ca 140 cm:s djup, var gropen drygt 2,5 m lång, knappt 2 m bred. På vestra delen af grafvens botten låg ett *skelett* (groft byggd individ) i N—S. Af dess skalle, ryggrad och bröstborg hittades dock endast obetydliga *kringspridda* rester; ett tydligt vittnesbörd om att denna del af grafven

10.

förut blifvit plundrad. Också hittades högre upp i röset 4 tänder och ett skallefragment af menniska. — Vid skelettets midja hittades en pryddig *remsölja* af brons (fig. 18); vid högra armbågen ett par små *lerkärlsbitar* af groft gods. Inom sydöstra fjärdedelen af grafbotten lågo spridda 34 *spelbrickor* af glas samt en mängd *skelettdelar* af en större *fogel*. Af spelbrickorna, som alla äro flata (tjocklek ca 0,8 cm), äro 3 större (fig. 19), mörkare blågröna, de öfriga i storlek som fig. 20, 15 ljusst blågröna, 16 svarta eller brunaktiga. Fogelbenen hafva vid jämförelse med

11 a.

11 b.

skelett i Uppsala universitets zoologiska museum (docenten L. A. Jägerskiöld har godhetsfullt hjälpt mig vid bestämningen) visat sig otvetydigt härröra af en *gås*. Äfven gässkelettet var ej alldeles fullständigt, och ett dithörande ben hittades högre upp i röset. — I röset, som hade fyllning af mörk mylla, hittades för öfrigt åtskilliga andra *obrända benbitar* af *djur*, såsom 3 hästtänder, 1 framtand af nötkreatur, skalledelar af tamsvin, 3 fotben och 1 refben af hund m. m., vidare några *kolbitar* och *brända lerklumpar*. På ca 1 m:s djup låg ett litet *bronsblecksfragment* med hvit metallbeläggning på ena sidan. Invid öfversta kanten af röset, på dess östra sida, låg en rätvinkligt böjd

järnten med ögleformadt handtag i ena ändan (en primitiv *nyckel*?).

Graf 19 vid den *resta stenen*. Stenen var 130 cm hög ofvan jord (mer än 60 cm djup under jordytan), 120 cm bred och 50 cm tjock. Den stod i N—S. Mellan 1 och 2 meter Ö om stenen anträffades på 50—110 cm:s djup åtskilliga större *stenar*. Bland de öfre, som lågo i fullständig oordning, hittades åtskilliga obrända *skalledelar* och *kotor* af *menniska*, också de utan ordning. Af de undre stenarne tycktes några ännu ligga *in situ* och vara rester af en sådan *stenram*, som i grafvarne 8 och 17, i riktning NNO—SSV.

Om *skelettgrafvarne* i allmänhet (frånsett de två sistnämnda) bör framhållas, att grafproparne i regeln syntes vara helt knappt tilltagna, så att orubbade gruslager ofta iakttogos tätt intill skelettens eller stensättningarnes ändar.

B) Brandgrafvar.

Graf 20. *Brandgrop* 40 cm norr om den *resta stenens* N-ända. Innehöll *brända ben*, troligen enbart af menniska, och *kolbitar*. Benlagrets öfveryta ca 30 cm under jordytan, ca 40 cm i diameter; det var ca 10 cm tjockt i midten.

Graf 21. *Brandgrop* nära graf 10. Innehöll kolsvart jord med stora *kolbitar* och en tät gyttning *brända ben* (af menniska), som i midten delvis voro upplösta till en hvitgrå askmörja. Brandlagrets yta 30 cm under jordytan, 75 cm i diam.; dess tjocklek i midten 25 cm.

Graf 22. Liten *brandgrop* nära grafvarne 13 och 16, ca 60 cm under ytan, 20 cm vid, 5 cm djup. Under de *brända benen* (af menniska) lågo ett par större *obrända benbitar* (bäckendelar af djur?). Dessutom hittades 4 små bitar af en *hartstättning* som fig. 15, åtminstone en bit tydligt eldskadad.

Alla *brandgroparne* visade sig, sedan benen blifvit upp-plockade, såsom mycket regelbundna, kittelformiga ursvarfningar i gruset.

Graf 23. Liten *stensamling* mellan grafvarne 13 och 14 på 40—50 cm:s djup, af ca 1 meters vidd. Mellan stenarne funnos här och där svarta jordfläckar, ett par samlingar af små *brända benbitar* och af små *lerkärlsbitar*. Dessa äro troligen af två kärl, båda af tämligen groft gods, ca 0,7 cm tjockt, det ena rödaktigt, det andra gulgrått med något utböjd mynningskant. Dessutom hittades här en liten *bronsnål* (fig. 22) samt en bit af en *bronskedja*: 5 små ringformiga, öppna länkar af trind tråd, 0,7—1 cm i diameter.

Graf 24. *Lerkärl* (fig. 21) af rätt fint och hårdt brändt, men mycket (ca 1 cm) tjockt gods; insidan delvis betäckt af sotskorpa. Bitarne hade jämte några *brända benbitar* och små *brända lerklumpar* hittats af lektor Adlerz (se hans bref ofvan) i vestra grusväggen, ca $\frac{1}{2}$ m djupt.

Fynden hafva i Statens historiska museum inv.-nr 11180.

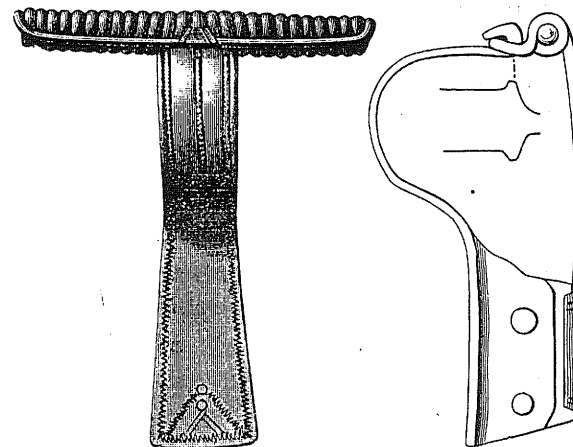
Bland de nu beskrifna grafvarne kunna tvänne mycket noggrannt dateras genom de i dem funna fornsakerna, nämligen nr 17 (a) och 18.

Af dem är nr 17 den äldsta. Den här funna bronsfibulan fig. 12 är typisk för den romerska järnålderns äldre skede, Montelii period IV.¹ Den tillhör den grupp af denna periods fibuliformer, som i mitt arbete *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte* är betecknad som grupp III. Närmast liknar Alvastrafibulan fig. 62 och 64 å pl. III i detta arbete, en särskildt genom spiralens form afvikande variant af gruppen, som hittills blott anträffats i Ostpreussen och på Bornholm. Den fullkomligt platta »fot» utan midtrygg, som utmärker den nyfunna fibulan, synes emellertid endast återfinnas på bornholmska exemplar, hvilka i regeln hafva sådan. Alvastrafibulan torde således tillvidare kunna betraktas såsom importerad från Bornholm, hvilken ö liksom

¹ Se Montelius i Bihang till *Månadsbladet* 1893 samt i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift VIII och IX*.

de andra stora Östersjöörarne Gotland och Öland haft en särdeles rik kultur under äldre järnåldern.

I ett par afseenden visar Alvastrafibulan ett äldre tycke än det i mitt arbete fig. 64 afbildade bornholmska exemplaret.¹ Den har nämligen ännu vid bågans rot svaga rudiment af de sidoknoppar, som utmärka de äldre formerna af denna grupp, och liksom dessa har den äfven det triangulära ornamentet vid fotens ända. Den förra egendomligheten återfinnes äfven på en bornholmsk fibula, som därjämte har foten ryggad. Denna är

12.

funnen vid Kannikegaard i grafven 143 b (Köpenhamns museum C 3984) tillsammans med en fibula lik fig. 120 i mitt ofvan nämnda arbete. Denna form, liksom ock de ostpreussiska fibulor, som äro närbesläktade med de nu ifrågavarande, tillhöra, såsom framgår af tabellen bil. V i min bok, den *yngre* (dock ej *allra* yngsta) delen af Montelii fjärde period, och kunna således i rundt tal hänföras till *det andra århundradet e. Kr.* Alvastraexemplaret får kanske snarast anses vara förfärdigadt i början af detta århundrade, men har tydligen varit länge i

¹ Originalen till nämnda fig. 64 har föröfrigt i verkligheten alldeles samma ornament af 3 pärlränder på bågen som fig. 12 här.

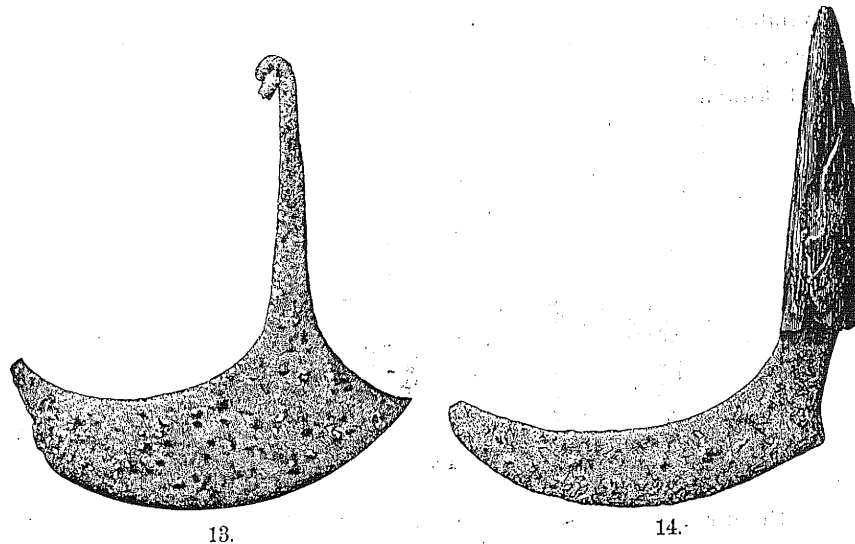
bruk, innan det kom i jorden, ty nålhållaren är lagad och ornamenten ganska nötta.

Senare än till midten eller andra hälften af andra århundradet ha vi dock ingen anledning att förlägga graf 17. Äfven det däri anträffade järnföremålet fig. 13 synes vara karakteristiskt för detta århundrade. Denna fornsaksform har hittills egentligen varit känd från Öland;¹ sommaren 1899 anträffade emellertid dr Salin ett dylikt föremål i en graf i Edsbro socken i Roslagen. Alvastraundersökningarna ha nu gifvit oss 3 exemplar (2 i graf 9) från ett mellanliggande landskap. Formen synes sålunda ha haft vidsträckt utbredning äfven på Sveriges fastland och torde komma att visa sig litet hvarstades, åtminstone i de östra landskapen, så snart grafvar från denna tid där blifva i vidsträcktare mon undersökta. Däremot saknas formen hittills fullständigt i de ofantligt talrika fynden från ifrågavarande tid på Gotland och Bornholm, liksom äfven annanstädes i Nordeuropa, t. ex. på det stora graffältet vid Ronsen i Westpreussen. Den torde således vara rent svensk. Äfven på Öland tillhör den uppenbarligen hufvudsakligast 2:dra århundradet e. Kr., hvilket bl. a. framgår däraf, att ett exemplar är funnet i samma graf som bronsfibulan fig. 60 i min ofvan citerade afhandling.

Dessa föremål ha stundom kallats yxor, en benämning som dock knappast kan vara riktig. Ty dels har en så smal tånge svårigen kunnat vara praktisk för en yxas skaftning, dels synas föremålen flere gånger vara funna i qvinnografvar, i hvilka man ej gärna har anledning att vänta yxor. En öländsk graf (inv. 9754 : 2 a) innehöll jämte ett sådant föremål bl. a. några pärlor; och båda de Alvastraskellet (9 och 17 a), hvilka åtföljdes af samma slags redskap, äro enligt professor Retzius troligen qvinnliga.

¹ Se Bährendtz, *Fynd från den äldre järnåldern i Kalmar län*, Svenska fornminnesföreningens tidskrift VII, s. 215 ff, nr 68, 78 (med fig. 4) och 125, g—i; densamme, *Graffältet vid Öfre Ålebäck*, i *Månadsbladet* 1896, s. 129 fig. 112.

Tydligen böra dessa redskap nära sammanställas med sådana mera smalbladiga krumknifvar som den i graf 15 funna fig. 14. Alvastraexemplaret fig. 13 utgör en tydlig mellanform mellan dessa krumknifvar och de ofvannämnda öländska föremålen, hvilka stundom äro något större och mera symmetriskt formade, så att skaftet står midt för eggen. I två Ölandsgrafvar (inv. 9754 : 11 och 25) äro visserligen redskap af sistnämnda art funna tillsammans med krumknifvar som fig. 14, men detta behöfver ej betyda, att dessa föremål måste ha haft

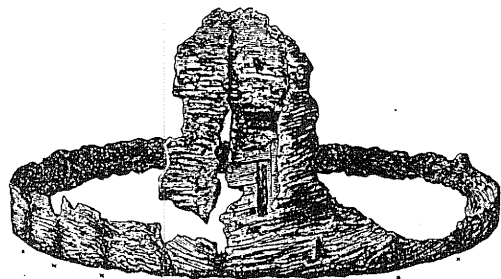

olika användning, ty i Alvastragrafven 9 hade vi ju två exemplar af formen fig. 13 och på det stora samtida graffältet vid Darzau i Hannover lära krumknifvar som fig. 14 ofta ha förekommit 2—3 i en graf.¹

Skillnaden mellan de båda formerna synes egentligen vara lokal, i det att fig. 14 är vidt utbredd öfver hela det nordeuropeiska kulturområdet, under det fig. 13, som vi sett, är en lokalform, inskränkt till vissa delar af Sverige.

¹ Hostmann, *Der Urnenfriedhof bei Darzau in der Provinz Hannover*, s. 83.

Äfven de smalbladiga krumknifvarne (fig. 14) förekomma synnerligen ofta i qvinnografrar; dock äro de också anträffade i många säkra mansgrafvar.¹ De höra till den nordeuropeiska äldre järnålderns allra vanligaste fornsaksformer. Allt detta gör, att man svårligen kan antaga någon af de mera speciela förklaringar af deras användning som försökts, i det man ansett dem ha varit rakknifvar, läderknifvar o. s. v.; utan man får tillsvidare inskränka sig till att med Sophus Müller² betrakta dem som »daglige Brugsgjenstande baade for Mænd og Kvinder». Denna förklaring får väl då också tillämpas på våra svenska föremål af formen fig. 13, hvilka kanske lämpligast kunna benämnas »bredbladiga krumknifvar».

15.

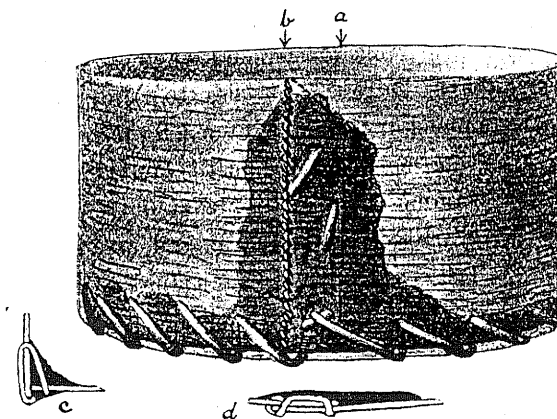
Prylar af järn som de i Alvastragrafvarne 9 och 15 anträffade äro likaledes mycket vanliga i äldre järnålderns graf-fynd inom olika delar af det nordeuropeiska området och upp-träda ofta (t. ex. på Öland och vid Ronsden) liksom här i säll-skap just med krumknifvarne.

Grafvarne 9 och 17 a innehöllo utom ofvan behandlade före-mål en hartstätning till träask som fig. 15. Dylika förekom-mo äfven i fyra andra grafvar (5, 7 a, 8, 14); i en af dessa (8) var den döde troligen en man. Den rätta betydelsen af dessa

¹ Se härom Anger, *Das Gräberfeld zu Ronsden im Kreise Graudenz* s. 63, Hostmann, o. a. st., Vedel, *Bornholms Oldtidsminder*, s. 77 och *Efterskrift* s. 43, Rygh, *Norske Oldsager*, till fig. 142.

² *Ordning af Danmarks Oldsager*, Jernalderen, nr 122—123.

hartsföremål har först uppvisats af O. Rygh i en uppsats i *For-eningens til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring Aarsberetning for 1874*, s. 183. De vid Alvastra funna hartstätningarne till-låta en detaljerad rekonstruktion af träasken, såsom fig. 16 visar.¹ Den i genomskärning trekantiga hartsringen har tätat fogen mellan askens botten och sida. På ringens lodräta sida löpa aftrycken af träfibrerna alltid horisontelt, utvisande att askens sida bildats af en enda långsmal, ringformigt hopböjd trä-skifva. Aftrycken af bottenskiifvans fibrer på hartsringens un-dersida äro öfverallt sinsemellan parallela, så att de bilda

16.

mycket olika vinklar mot ringens kanter.² Ringens sluttande insida visar naturligtvis inga intryck, utan en tämligen slät, svagt vågig yta, sådan som bildas på ett ämne, som fått utbreda sig i trögflytande tillstånd och sedan stelnat. I den lodräta sidan af hartsringen fig. 15 äro på tämligen regelbundna afstånd djupa vertikala inskärningar (betecknade med x x), hvilka visa

¹ I denna figur är själfva asken tänkt genomskinlig, så att hartstätningen på dess insida synes.

² Docenten Gunnar Andersson har haft vänligheten närmare undersöka trä-aftrycken på dessa hartstätningar och funnit, att de mycket likna insidan af *albark*, hvaraf sålunda askarne skulle kunna ha varit gjorda. Han förbehåller sig dock slutomdömet, tills äfven annat jämförelsematerial hunnit anskaffas.

tydliga aftryck efter vidjor el. dyl., hvarmed askens botten varit fastsydd vid dess sida. Då dessa stygn således på insidan gått lodrätt, måste de på utsidan ha lupit snedt, så som fig. 16 utvisar (jfr genomskärningen). På andra af de nu funna hartsringarne (nr 7 a, 8) visa aftrycken, att stygnen varit lagda utefter botten i stället för uppåt sidan (fig. 17). — Stundom förekomma tunna hartsstycken, som tätat bottenfogen på *undersidan* (antydtt på genomskärningen fig. 16 c).

På alla hartstätningarne utgår vinkelrätt mot ringen en tämligen bred remsa, som nu i grafvarne låg nedtryckt inåt ringen, men tydligen ursprungligen stått lodrätt upp. Den har nämligen utgjort tätning för skarfvén på askens sida. Man kan på utsidan af denna remsa iakttaga intryck först och främst af en skarp lodrät kant (fig. 16 a), d. v. s. asksidans inre ända (jfr genomskärningen d under figuren), vidare af den

17.

söm, som sammanhållit ändarne och bildats af samma slags vidjor som bottensömmen,¹ samt slutligen af en lodrät rad små fina stygn (b).

Dessa kunna ej ha tjänat till annat än att bättre fästa själva kanten af asksidans yttre ända. På den betydligt gröfre sidoremsan till den stora hartsringen i graf 8 är denna sistnämnda söm särdeles tydligt framträdande; man kan till och med urskilja, att den gjorts med en treträdig tråd.

Dylika hartstätningar synas höra till de vanligaste fornsakerna i svenska och norska grafvar från den romerska järnåldern (per. 4 och 5).² I andra delar af det nordeuropeiska kul-

¹ Hur denna söm upptill afslutats — med knut el. dyl. — kan på hartsremsan ej iakttagas och har därför i rekonstruktionen lämnats ofafgjordt.

² Om de norska fynden se Rygh o. a. st. s. 185 noten, Undset i *Aarbøger f. nord. Oldkyndighed* 1880, s. 93 noten. — Från Gotland har man nu genom de sista decenniernas omfattande utgrävningar ett betydligt antal hartstätningar, funna i skelettgrafvar (se t. ex. Nordin i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift VII*, s. 111); de synas där vara vanligast under den fjärde perioden. En öländsk skelettgraf innehöll jämte två krumknifvar som fig. 13 och 14 här ej mindre än tre hartsringar (se *Månadsbladet* 1896, s. 128 f. nr. 3, där de felaktigt kallas träföremål). Från Sveriges fastland kände man hittills utom de i Bruzelii *Svenska fornlemningar* s. 71 med not 1 omtalade fynden endast två,

turområdet ha de hittills blifvit föga uppmärksammade; men åtskilligt tyder på, att de visst ej felas där heller.¹ Ett svenskt fynd har gifvit oss en hartstätning af fullkomligt likartad konstruktion som de ofvan beskrifna från en afsevärdt tidigare period, slutet af bronsåldern eller första början af järnåldern.² Däremot synas de hartstätningar till träaskar, som i Danmark³ och äfven en gång i Skåne⁴ anträffats i grafvar från tidigare delar af bronsåldern, ha en enklare konstruktion; åtminstone består det skånska exemplaret endast af en helt smal ring utan spår af sidoremsa.

Till Montelii 5:te järnåldersperiod föra oss med full bestämmdhet fornsakerna i Alvastragrafven 18. Såväl bronsörljans form (fig. 18) som glasspelbrickorna (fig. 19, 20) äro fullt karakteristiska för denna period och kanske snarast för dess förra del, d. v. s. det 3:dje århundradet.

som kunna räknas till ifrågavarande tid; i båda fallen har träasken utgjort behållare för brända ben, såsom det enligt Rygh ofta förekommer i Norge. Det ena fyndet är från ett litet graffält i ett grustag vid Sörby Mellangården i Landeryds socken, sydost om Linköping (SHM inv. 8058 c); den enda karakteristiska fornsaken från graffältet är föröfrigt en flat spelbricka af ben, tydande på 5:te perioden. Det andra fyndet af samma art gjordes af professor Montelius 1877 i en grafhög vid Iselsta i Grödinge socken, Södertörn: inga fornsaker eljes.

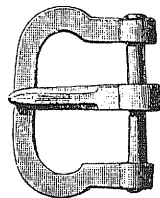
¹ Den enda tydligt beskrifna hartstätningen från äldre järnåldern i Danmark tillhör Vimosefyndet; se Engelhardt, s. 27. Det lider väl emellertid intet tvifvel, att de af Vedel, *Bornholms Oldtidsminder*, s. 133, från åtskilliga grafvar omtalade styckena af »Birkeharpx» äro af samma slag som de här beskrifna. Hvad Nordtyskland beträffar, synes det mycket troligt, att det »Räucherharz», som ofta omnämnes från den romerska järnålderns urnegravar, härrör från med harts tätade träaskar, hvilka varit med på bälet (jfr Alvastragrafven 22). Om detta »Räucherharz» utförligt hos Hostmann o. a. st. s. 119 f. Jfr ock Undset på nyss anförda ställe; von Cohausen und Flurschütz, *Urnenharz*, i *Bonner Jahrbücher* LXXXVI, 135. Om hartsens kemiska sammansättning af ungefär 2 delar björkharts och 1 del vax se Heintzel i *Verhandlungen der Berliner anthropologischen Gesellschaft* 1880, s. 375, 1881, s. 241.

² Se Montelius i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift V*, 22. Inom hartstätningen låg en samling brända ben samt en bronsnål, lik fig. 38 i Müllers *Ordning af Danmarks Oldsager, Jernalderen*, men utan krumböjningen nedanför öglan.

³ Se Müller, *Ordning af Danmarks Oldsager, Broncealderen*, nr 43.

⁴ I en af professor Montelius 1896 vid Härsjöf mellan Malmö och Trelleborg undersökt graf från bronsålderns tredje period (SHM inv. 10288).

Denna graf afviker, som vi sett, i alla afseenden från de öfriga skelettgrafvarne på platsen,¹ hvilka alla mera öfverensstämman med den till 2:dra århundradet daterbara graf 17 a. Det torde sålunda vara berättigadt att anse alla dessa sistnämnda grafvar² äldre än graf 18, härrörande från 2:dra eller, om man så vill, 1—2 århundradet e. Kr., således Montelii period 4. Som vi sett, bruka alla de i dessa grafvar anträffade fornsakerna förekomma i fynd från denna period, om ock några äfven uppträda under såväl äldre som yngre tider. Att hänföra några af grafvarne till tiden före period 4 ha vi ingen anledning till, då inom det nordeuropeiska området skelettgrafvar som bekant äro ytterst sällsynta från den för-

18.

19.

20.

romerska järnåldern, under det att just från fjärde periodens början jordandet i många trakter blir mycket vanligt vid sidan af bränningen.

Icke minst är detta fallet på Gotland och Öland, hvilka rika fynd från denna tid närmast inbjuda till jämförelse med Alvastrafynden. Äfven på dessa öar äro skelettgrafvarne från den romerska järnåldern vanligen, ja t. o. m. ännu regelbundnare än vid Alvastra, orienterade med hufvudet åt N—NO. Det stenskydd, i form af mer eller mindre fullständiga ramar eller täckrader, som ofvan skildrats från flere af Alvastragrafvarne, motsvarar tydligen de hållkistor eller täckande hållrader, som äro så karakteristiska för de samtida grafvarne

¹ T. o. m. i fråga om orienteringen, rätt i N—S, hvilket endast återfinnes i den närbelägna, genom skelettets läge på sidan enastående graf 2.

² Den genom sin orientering i SV—NO afvikande graf 8 stämmer ju i öfriga afseenden mycket nära öfverens med graf 17 a.

på Gotland och Öland. Olikheten beror på materialet; på gruskullen vid Alvastra har man haft närmare tillgång till gråstensklumpar än till hållar. Blott en liten håll (af sandsten?) förekom som öfversta sten vid fotändan af graf 9.

Sistnämnda graf företer en särskild egendomlighet genom de två långsmala hartskakorna med träaftryck på undersidan. Enda kända motsvarigheten hertill erbjuder en öländsk graf, undersökt af lektor Bærendtz, där en lång hartsremsa låg ofvanpå skelettet från halsen till bäckenet.¹ Äfven denna remsa har på ena sidan mycket tydliga träaftryck med en rätlinig fog längs midten. Det synes sålunda, som om denna hartsremsa tätat en skarv på en kista eller annat omhölje af trä, hvori den döde legat. Samma förklaring får väl då tillämpas äfven på hartskakorna i Alvastragrafven.

Äfven i fråga om grafgodsets sammansättning ansluter sig den äldre gruppen af skelettgrafvarne vid Alvastra närmast till de samtida öländska, hvilka särskildt ofta innehålla krumknifvar och pryglar, stundom hartstätningar, men därjämte vanligen lerkärl, hvilka här alldeles saknades. De gotländska grafvarne från samma tid bruka vara rikare utrustade.

Svårare är att bestämma de anträffade *brandgrafvarnes* tid. Brandgropar med daterbara fornsaker äro i Sverige hittills endast kända från la Tène-tiden,² men i andra trakter, såsom Bornholm och Nordtyskland, förekomma de ju också under romersk järnålder. Här vid Alvastra torde de väl snarast få anses ungefärligen samtida med de skelettgrafvar, bland hvilka de förekomma; härpå tyda ock resterna af en hartstätning i brandgropen 22.

Urnegrafvar med brända ben såsom nr 24 här äro ju också karakteristiska för den äldre järnåldern. Det här funna lerkäret, fig. 21, är visserligen af en föga utpräglad form och

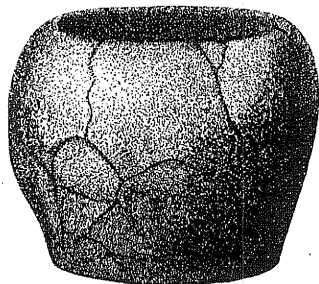
¹ Se *Månadsbladet* 1896, s. 125, nr 25, där remsan oriktigt beskrifves såsom »trä».

² Se min uppsats *Nyfunna brandgropar från la Ténétiden i Västergötland* i *Svenska fornminnesföreningens tidskrift* XI, s. 125.

därför svårt att datera; godset är tjockare än som är vanligt under den äldre järnåldern, men visar å andra sidan den fina slamning och den hårda bränning, som just utmärker denna periods lerkärl till skillnad från andra tidens.

Grafven 23, där de brända benen lågo spridda bland stenar, innehöll lerkärleksbitar, som ännu tydligare vittna om äldre järnålder, ehuru ej heller de tillåta en närmare datering, lika litet som den simpla bronsnålen fig. 22 och det lilla fragmentet af en bronskedja.

Såväl skelett- som brandgrafvar saknade nu märken ofvan jord, om man undantar brandgropen 20, som väl är att sätta i

21.

22.

samband med den stora resta stenen. Eljes var hela terrängen längesedan upplöjd. Att dessförinnan äfven andra af grafvarne varit utmärkta ofvan jord, framgår emellertid af den beskrifning på platsen, som Akademiens stipendiat C. F. Nordenskjöld lämnat i sin i Akademiens arkiv förvarade reseberättelse för 1873 om fornlämningar i Lysings härad (s. 22):

»Uti en beteshage, Smörkullen kallad, öster om Alvastra [kungsgård och kloster], finnas många låga kullar af 6 stegs omkrets och mindre, äfvensom runda stensättningar. NV om den ena står en 4,3 fot hög och 3,7 fot bred, i toppen afrundad bautasten. I midten af kullen är en öfver 4 fot lång och 2 fot bred af sten lagd graf, med 3 stenar i långsidorna och 1 sten i vardera kortsidan. Norr om en annan stensättning står en kortare bautasten eller vårdhållare. — — — I all-

mänhet äro randstenarne betydligt nedsjunkna eller öfverväxta med nyponbuskar m. m. För öfrigt utmärker sig kullen för många där växande bokar.»

Med namnet *Smörkullen* betecknade folket i trakten ännu vid mitt besök den gruskulle, där de här beskrifna fynden gjordes. Detta namn är af synnerligt intresse, då det äfven annanstädes i vårt land förekommer som benämning på platser, där fornlämningar finnas. Så är fallet dels med en stor grafhög i Tumbo socken, Södermanland,¹ dels med ett i närheten af staden Falkenberg, på Bobergs ägor i Skrea socken invid hafvet beläget berg, där man anträffat två depotfynd från bronsåldern, nämligen ett bronssvärd och en guldsål.² Sådana guldsålar anses ju af många forskare ha användts vid religiösa ceremonier. Särskildt märkligt är, att åtskilliga dylika blifvit hittade på en kulle på Seland, kallad Borrebjerg, hvilken var anlagd i tre terrasser och väl utan tvifvel varit en gammal kultplats.³ Namnet Smörkullen kan måhända under dessa omständigheter betraktas som ett minne af, att »smörjelser» och andra religiösa ceremonier plägat förrättas på de därmed betecknade platserna under hednatiden.⁴

Som ett minne af offringar och andra med eld förenade ceremonier på Smörkullen vid Alvastra får man kanske anse de spår af eldstäder o. d., som vid gräfningarne flerstädes anträffades. I östra kanten af det undersökta området upptäcktes på tre ställen kolbäddar, hvilka icke voro grafvar, alla liggande på ca 30—40 cm:s djup, mellan myllan och gruset. Den sydligaste af dessa (26 på planen), ca 1,5 m. i diameter och delvis täckt af små kalkstensflisor, innehöll några obrända djurben (bit af svinnos, tand af nötkreatur, kanonben af lamm (? m. m.) och ett par brända benskärfvor. Bland kolen hittades

¹ Enligt benäget meddelande af dr B. Salin.

² Se *Hallands fornminnesförenings årsskrift* 1869, s. 62.

³ Madsen, *Afbildningar af danske Oldsager, Broncealderen, Samlede Fund*, text till pl. 28.

⁴ I Danmark förekommer »Smørhøj» som namn på grafhögar; se t. ex. *Aarbøger* 1892, s. 261.

äfvén ett brändt nötskal. En kolbädd strax norr om föregående, 80 cm i diameter, samt en tredje, mellan grafvarne 17 och 18, innehöllo inga ben, den sistnämnde däremot en mängd skörbrända stenar.¹

Ännu märkligare förhållanden företedde grustagets vestra kant. Här var jorden (gruset) på en lång sträcka från något söder om graf 6 till något norr om graf 15 *genombränd*, dels svart men mestadels röd, till 0,80—1 m djup. Äfvén längre norrut kunde samma företeelse iakttagas, ehuru ej i så utpräglad grad. Och denna brända jord, med skörbrända stenar, utgjorde fyllningen i grafvarne på denna sida, ofta under omständigheter, som gjorde det tydligt, att den brända jorden funnits på platsen före grafvarnas anläggning (se särskildt beskrifningarna af grafvarne 5, 6, 12 och 15).

På ca 30 cm:s djup förekom på det ofvannämnda området (från graf 6 till graf 15) en tät *stenläggning* af smärre stenar (mestadels 10 cm i diam., sällan större); stundom voro de brända. Denna stenläggning synes ha gått fram öfver graf 15, sålunda vara yngre än denna. Tyvärr förhindrades en vidsträckt undersökning af dessa förhållanden därigenom, att stora högar af torf och stenar från grustaget voro uppkastade längs hela denna sida.

Ännu en egendomlighet är att nämna från denna fyndplats. I en qvarstående grusudde, som sköt ut från vestra sidan midt för graf 7, funnos rester af en cylindrisk *brunn* (se planen!), omsorgsfullt byggd af klumpstenar samt igenfylld med lösare liggande stenar. Dess botten, där gruset var lerblandadt, låg mer än 4 m under jordytan, och mätte 1 m i genomskärning. Väggarna voro nu bevarade endast till 1,25 m:s höjd; men en arbetare, som deltagit i grushämtningen, uppgaf, att

¹ Tillvaratagna kolbitar från dessa eldstäder samt från brandgrafvarne har docenten Gunnar Andersson benäget undersökt. De äro mestadels af ek, en del af björk och andra löfträd, hvaremot boken ej är företrädd. Denna omständighet är, såsom docenten Andersson påpekar, af en viss betydelse för frågan om bokens ålder vid Alvastra. Vi ha ofvan sett, att år 1873 växte talrika bokar just på Smörkullen.

brunnen haft samma utseende ända upp till jordytan och varit igenfylld hela vägen. Ingen hade minne af, att den i senare tid varit begagnad. Äfvén den kan ju möjligen ha haft användning vid hedniska ceremonier på platsen.

Oscar Almgren.

Figurförteckning.

Fig. 4. Plan af grafältet å Smörkullen vid Alvastra järnvägsstation. — Den inre, prickade linien utmärker grustagets öfversta kant vid undersökningens början, den yttre linien betecknar gränsen för det undersökta området.

Fig. 5. Trepanerad skalle från graf 1.

Fig. 6. Trepanerad skalle från graf 3.

Fig. 7. Plan af graf 9. — De uppstående siffrorna beteckna stenarnes, de lutande skelettens och fornsakernas djup under ytan i cm.

Fig. 8. Plan af järnsakernas läge i graf 15.

Fig. 9. Plan af graf 17. — Om siffrornas betydelse se fig. 4.

Fig. 10. Stensättningen i graf 17, sedd från söder.

Fig. 11. Trepanerad skalle från graf 17.

Fig. 12. Bronsfibula från graf 17. ¹/₁.

Fig. 13. Krumknif af järn från graf 17. ²/₃.

Fig. 14. Krumknif af järn från graf 15. ²/₃.

Fig. 15. Hartstätning till träask från graf 9. ¹/₂.

Fig. 16. Rekonstruerad träask efter hartstätningen fig. 15.

Fig. 17. Del af undersidan af hartsringen i graf 7. ¹/₂.

Fig. 18. Bronssölja från graf 18. ¹/₁.

Fig. 19, 20. Spelbrickor af glas från graf 18. ¹/₁.

Fig. 21. Lerkärl från graf 24. ¹/₃.

Fig. 22. Bronsnål från graf 23. ¹/₁.

Klichéerna till fig. 5, 6 och 11 hafva af prof. Retzius benäget ställts till Red:s förfogande.